

**FARG‘ONA VA TOSHKENT MUSIQA USLUBLARI:
O‘QITUVCHILAR UCHUN METODIK TAVSIYALAR VA O‘QUV
DASTURLARI.**

Yusupov Oybek Ulug‘bek o‘g‘li

Namangan davlat pedagogika instituti

Musiqa ta‘limi va san‘at yo‘nalishi magistratura 1-kurstalabasi

Annotatsiya: *Mazkur maqola Farg‘ona va Toshkent musiqa uslublarini taqqoslash, ularning o‘ziga xosliklarini aniqlash hamda ushbu uslublarni o‘quv jarayoniga kiritish bo‘yicha o‘qituvchilar uchun metodik tavsiyalar ishlab chiqishga bag‘ishlangan. Ushbu tadqiqotda Farg‘ona va Toshkent musiqa uslublarining tarixi, rivojlanishi va zamonaviy ta‘sir doiralari o‘rganilgan. Tadqiqot natijalari asosida o‘quv dasturlarini shakllantirish bo‘yicha amaliy tavsiyalar beriladi.*

Kalit so‘zlar: *Farg‘ona musiqa uslubi, Toshkent musiqa uslubi, metodik tavsiyalar, musiqa ta‘limi, o‘quv dasturi.*

O‘zbekiston musiqa madaniyati ko‘p asrlik an‘analar va boy merosga ega. Farg‘ona va Toshkent musiqa uslublari mamlakatimizda keng tarqalgan bo‘lib, har birining o‘ziga xos xususiyatlari bor. Bu ikki uslubni taqqoslash va ularni ta‘lim jarayoniga joriy etish o‘quvchilarga milliy merosni chuqurroq o‘rganishga imkon beradi. Ushbu maqolaning maqsadi Farg‘ona va Toshkent musiqa uslublarining ahamiyatini ochib berish, ularning o‘xshashlik va farqlarini aniqlash hamda ularni o‘qitish bo‘yicha metodik tavsiyalar ishlab chiqishdir.

Tadqiqotda quyidagi metodlar qo‘llanildi:

- Adabiyotlarni tahlil qilish: Ilmiy maqola va kitoblardan olingan ma‘lumotlar tizimlashtirildi.

- Tajribaviy tahlil: Musiqa darslari jarayonida Farg‘ona va Toshkent uslublarini qo‘llash natijalari o‘rganildi.

- Intervyu: Musiqa o‘qituvchilari va soha mutaxassisleri bilan suhbatlar o‘tkazildi.

Farg‘ona va Toshkent musiqa uslublari bo‘yicha metodik tavsiyalar va o‘quv dasturlari.

Farg‘ona va Toshkent musiqa uslublari O‘zbekiston madaniyatining boy merosidir. Ushbu uslublar o‘ziga xos xususiyatlari, kuylar va raqlari bilan milliy san‘atimizda muhim o‘rin egallaydi. Mazkur metodik tavsiyalar o‘qituvchilarga ushbu uslublarni o‘quv jarayoniga joriy etishda yordam berish uchun mo‘ljallangan.

Farg‘ona musiqa uslubi

Asosiy xususiyatlar:

1. Kuylarning nafisligi va lirizmi.
2. Dutor, tanbur, chang kabi milliy cholg‘u asboblarning asosiy rol o‘ynashi.
3. Qo‘shiqlarda shaxsiy hissiyot va dardni ifodalash.
4. Farg‘ona raqlari ham musiqiy ijro bilan birgalikda rivojlangan.

Tavsiyalar:

- Darslar davomida o‘quvchilarga dator va chang cholg‘ularidan foydalanishni o‘rgatish.

- Mashg‘ulotlarda Farg‘ona kuylariga mos raqs qadamlarini ham o‘rgatish.

- O‘quvchilarga tanlangan qo‘shiqlarning tarixiy mazmuni haqida ma’lumot berish.

O‘quv dasturi namunasi:

1. 1-hafta: Farg‘ona musiqa uslubi tarixi va nazariyasi.
2. 2-hafta: Dutor va changda kuy ijro etishni o‘rganish.
3. 3-hafta: Farg‘ona raqlari bilan tanishuv.
4. 4-hafta: Mustaqil ijro va baholash mashg‘ulotlari.

Toshkent musiqa uslubi

Asosiy xususiyatlar:

1. Jo‘shqinlik va harakatchanlik.
2. Milliy va zamonaviy elementlarning uyg‘unligi.
3. Doira, surnay, va boshqa cholg‘u asboblarning faol qo‘llanilishi.
4. Guruhli ijrolar va teatr-konsert sahnalarida namoyish etilishi.

Tavsiyalar:

- Ansambl ijrolariga alohida e‘tibor qaratish.
- O‘quvchilarga doira va surnayda chalishni boshlang‘ich darajada o‘rgatish.
- Toshkent uslubiga xos kuylarning zamonaviy talqinlarini namoyish etish.

O‘quv dasturi namunasi:

1. 1-hafta: Toshkent musiqa uslubi asoslari va uning rivojlanishi.
2. 2-hafta: Doira va surnay chalishni o‘rgatish.
3. 3-hafta: Ansambl ijrosi va guruhli mashg‘ulotlar.
4. 4-hafta: Toshkent uslubidagi ijro mahoratini namoyish qilish.

Dars o‘tish metodikasi

1. Har bir darsda nazariy va amaliy mashg‘ulotlarni uyg‘unlashtirish.
2. Musiqa va raqsni birgalikda o‘rgatish orqali o‘quvchilarning har tomonlama rivojlanishini ta‘minlash.
3. Audio va video materiallardan foydalanish orqali uslublarni chuqurroq o‘rganish.
4. Har bir o‘quvchining individual qobiliyatini hisobga olish.

Farg‘ona-Toshkent maqom yo‘llarining kelib chiqishi va tarkibiy xususiyatlari ilmiy jihatdan ham kam o‘rganilgan. Ushbu masala yuzasidan I.Rajabovning “Maqomlar masalasiga doir” kitobining maxsus bobi ishonchli ma‘lumotlardan hisoblanadi. Unda Farg‘ona-Toshkent maqom yo‘llari maqomot tizimida o‘z ichki qonun-qoidalari, nizom va belgilari bilan davom etib kelayotgan mustaqil an‘ana ekanligi ochib berilgan. Eng muhimi, I.Rajabov tadqiqotida Farg‘ona-Toshkent

maqomlarining tarixi va amaliy tamoyillaridagi Buxoro Shashmaqomi va Xorazm maqomlaridan farqli jihatlari ko'rsatilgan.

Farg'ona-Toshkent maqomlarining tarixiy ildizlariga oid ishonchli yozma manbalarning tanqisligi hamda ijro etilib yurgan kuy va ashulalarning mukammal tanqidiy matnlarining deyarli yo'qligi mavzunini tahlil etishda jiddiy qiyinchiliklar tug'diradi. Bu borada eng chigal masalalardan biri Farg'ona-Toshkent klassik musiqasining mundarijasini tuzishdir. Gap shundaki, bu vohta kuy va ashularining faqat ayrim qismigina sharaflari maqom otlari bilan yuritiladi. Aksariyati esa jaydari nomlar bilan belgilab ketilgan. Farg'ona-Toshkent yo'llarining belgili maqom yoki ularning sho'balariga ergashib keladigan qism-larga aynan o'xshaydigan joylari ko'p. Masalan, sozandalar orasida Bayot II nomi bilan yuritiladigan asar aslida Naqshi Bayotdir. Qizig'i shundaki, bu kuyda eski musiqa risolalarida "naqsh" shakliga xos deb ko'rsatilgan xususiyatlar o'z aksini topadi. Boshqacha aytganda, aslida naqsh shunchaki oddiy tarona emas, balki uning o'ziga xos murakkab bir ko'rinishidir.

Demak, Farg'ona-Toshkent yo'llari yoki "Chormaqom" deganda Bayot, Dugoh-Husayn, Chorgoh, Gulyor-Shahnoz nomlari bilan yuritiladigan faqat to'rtta narsa ko'zda tutilmaydi, albatta. Ular butun boshli katta tizimning ayrim bo'laklari, xolos. Aslini olganda, bu majmua ham maqom tamoyillariga muvofiq ishlangan o'nlab kuy va ashulalardan iborat. Faqat ularning muayyan doirasi hali to'la sarhisob etilgan emas.

Mazkur maktab ustozlari suhbatidan qiziqarli fikr - mulohazalar chiqadi. Ma'lumki, so'nggi davrdagi Farg'ona-Toshkent maqomlarining tarixi va ijro dasturlarining eng puxta bilimdonlaridan biri Orifxon Xotamov edi. U ko'plab yetuk maqom ustozlari bilan ijodiy muloqotda bo'lgan. Orifxon Xotamovning dalolat berishicha, oldinlari Farg'ona-Toshkent uslubining o'zi ikki yo'nalishga ajratilgan: biri "maqom yo'llari", ikkinchisi "zikk maqomlari". Boshqacha aytganda, bu oqimlar

umumiy Farg'ona-Toshkent maqomlari tizimining dunyoviy hayot hamda diniy marosimlarga bog'liq ikki ko'rinishidir.

Ma'lumki, Turkiston va unga tutashgan Farg'ona vodiysi Yassaviy tariqatining dunyo bo'ylab tarqalishida markaziy doirani tashkil qilgan. Xalq og'zida "Makkada Muhammad, Turkistonda Xo'ja Ahmad", degan gap bor. Ahmad Yassaviyning "jahriy" (ochiq baralla aytiladigan) zikrlarida ovoz va ashula vositalariga katta ahamiyat berilgan. Shunga muvofiq zikr marosimlarida maqom toifasidagi mumtoz kuy va ashulalarga ham muhim o'rin ajratilgan.

Umuman, maqom yo'llarining diniy mavzular bilan bog'lanishini ikki jihatdan kuzatish mumkin. Birinchisi maqom doirasidagi kuy va usullarning bevosita zikr marosimlarida ishlatilishi. "Zikr maqomlari" deganda aynan shu tartib ko'zda tutiladi. Ikkinchisi - xonaqodan tashqarida ilohiy mavzulardagi ashulalarni mumtoz kuy yo'llariga solib aytish. Ular xalq orasida "katta ashula" nomi bilan yuritilgan. Yana bir farqi "zikr" ovoz vositasida ifodalanadigan usul asosida, katta ashula esa erkin vaznda ijro etilishi taqozo qilinadi. Shu bilan birga, qat'iy tartib va nizomli maqom yo'lidan farqli o'laroq bu toifa ashulalar "yovvoyi uslub" deb ham aytilgan. Masalan, "Yovvoyi Ushshoq", "Yovvoyi Chorgoh" kabi kuylar – katta ashulaning cholg'u ko'rinishidir. Bu an'analar Farg'ona-Toshkent vohasining mumtoz uslubi sifatida hanuzgacha davom etib kelmoqda. Sho'ro davrida katta ashulalarning eski diniy so'zlari olinib, zamona soz yangi she'rlar bilan aytish rasm bo'lgan edi.

Farg'ona va Toshkent musiqa uslublari o'rtasidagi asosiy farqlar ularning kuylaridagi emotsional tarkib va ijro uslubida namoyon bo'ladi. Farg'ona uslubi, asosan, lirizm va hissiy uyg'unlikka asoslanadi, Toshkent uslubi esa ijro texnikasining yuqori darajasi va energik xarakteri bilan ajralib turadi. Ushbu uslublarni ta'lim jarayoniga kiritish milliy madaniyatga bo'lgan qiziqishni oshiradi.

Xulosa

Farg'ona va Toshkent musiqa uslublarni o'qitishda mazkur metodik tavsiyalar o'qituvchilarga katta yordam beradi. Ushbu uslublarning boy madaniy va

san'at merosini yosh avlodga yetkazish orqali milliy qadriyatlarimizni asrab-avaylash va rivojlantirish imkoniyati yaratiladi.

Mazkur tadqiqot natijalari asosida quyidagi xulosalar va takliflar beriladi:

Farg'ona va Toshkent musiqa uslublarini o'quv dasturlariga kiritish tavsiya etiladi.

Musiqa o'qituvchilari uchun maxsus metodik qo'llanmalar ishlab chiqish zarur.

Har ikkala uslubni sinf mashg'ulotlari va amaliy ijrochilik jarayonida birlashtirish orqali o'quvchilarda milliy musiqa madaniyatiga bo'lgan qiziqishni oshirish mumkin.

Farg'ona va Toshkent musiqa uslublariga bag'ishlangan mahorat darslari va seminarlar tashkil etish lozim.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Karimov, S. (2005). Farg'ona vodiysi musiqa an'analari. Toshkent: O'zbekiston.
2. Yusufov, A. (2010). Toshkent musiqa maktablari va uslublari. Toshkent: Fan.
3. Olimov, R. (2018). Milliy musiqa merosi: tarixi va istiqbollari. Toshkent: Yangi asr avlodi.
4. Gaziyeu, J. J. (2024). NAMANGAN VILOYATI TARIXI VA MADANIYATI DAVLAT MUZEYI. *Inter education & global study*, (5 (1)), 456-465.
5. Joraxanovich, G. J. (2023). PSYCHOLOGICAL FACTORS OF MUSICAL EDUCATION. *Open Access Repository*, 9(11), 8-10.
6. Собиров, Ю. Б. (2021). МЕТОДЫ ИЗМЕРЕНИЯ КОЭФФИЦИЕНТОВ ОТРАЖЕНИЯ ЗЕРКАЛ И КОЭФФИЦИЕНТОВ ПРОПУСКАНИЯ СТЕКОЛ. *Universum: технические науки*, (10-5 (91)), 5-12.
7. Gaziyeu, J. J. (2021). VOCAL MUSIC OF UZBEK COMPOSERS. In *WORLD SCIENCE: PROBLEMS AND INNOVATIONS* (pp. 260-262).
8. Gaziyeu, J. J. (2021). STYLISTIC FEATURES OF THE WORK OF FRANZ JOSEPH HAYDN. In *АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ СОВРЕМЕННОЙ НАУКИ И ОБРАЗОВАНИЯ* (pp. 215-217).
9. Ахадов, Ж. З., & Абдурахманов, А. А. (2017). Теплоэнергетические параметры и балансовое распределение энергии парового котла

- солнечных высокотемпературных установок. *Computational nanotechnology*, (1), 71-74.
10. JURAKHONOVICH, G. J., & KARIMBERDIEVICH, R. K. Renewing the System of the Country and the Role and Significance of Art and Culture in Today's New Level of Modernization in Our Life. *JournalNX*, 6(05), 7-9.
11. Шашнева, Е. Н., & Газакова, С. (2021). ОБРАЗОВАНИЕ В КУЛЬТУРЕ ТУРКМЕНИСТАНА. Печатается по решению редакционно-издательского совета Шуйского филиала ФГБОУ ВО «Ивановский государственный университет», 266.
12. Akhmedov, V. (2023). THE FIRST FORMATION PROCESSES OF UZBEK VOCAL PERFORMANCE. *Педагогика и психология в современном мире: теоретические и практические исследования*, 2(8), 126-128.
13. Syfiddinovich, A. B. (2024). MUSIQA CHOLG 'ULARINING ILK SHAKL VA TURLARI. *JOURNAL OF INNOVATIONS IN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL RESEARCH*, 7(2), 92-96.
14. Sayfiddinovich, A. B. (2023). AESTHETIC EDUCATION TO STUDENTS IN MUSIC CLASSES OF GENERAL SECONDARY SCHOOLS.
15. Rakhimov, I. B. (2024). WAYS TO CREATE AND USE INTERNET RESOURCES IN GEOGRAPHY LESSONS. *Экономика и социум*, (2-1 (117)), 595-599.
16. Rakhimov, I. B. (2024). METHODS FOR DETERMINING THE IMPACT OF LOCAL ENVIRONMENTAL PROBLEMS ON HUMAN HEALTH. *MODERN PROBLEMS AND PROSPECTS FOR ORGANIZING A HEALTHY LIFESTYLE AND PROPER NUTRITION*, 1(01).
17. Ikhtiyor, R. (2024). Using the Kahoot Education Platform to Create E-Learning Resources in Geography Education. *Journal of New Century Innovations*, 67(4), 19-23.
18. Baxtiyor o'g'li, R. I. (2023). UMUMTA'LIM MAKTABLARIDA GEOGRAFIYANI O'QITISHNING ZAMONAVIY TA'LIM VOSITALARIDAN FOYDALANISH.
19. Абдурахмонов, Б. М. (2023). УЧЕБНО-ПРАКТИЧЕСКИЕ КЛУБЫ КАК МЕТОДИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ РЕАЛИЗАЦИИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНО-ВОСПИТАТЕЛЬНОГО ПОТЕНЦИАЛА В ВУЗАХ (ИЗ ОПЫТА КЛУБА "ГЕОГРАФ-ИССЛЕДОВАТЕЛЬ"). In *Современное географическое образование: проблемы и перспективы развития* (pp. 384-389).

20. Abduraxmonov, B. M. (2023). TABIIY GEOGRAFIYA DARSLARI UCHUN KARTOGRAFIK KATALOG YARATISH. *Research and education*, 2(5), 319-325.
21. Суслов, В. Г., & Абдурахмонов, Б. М. (2020). Построение урока географии на основе деятельностного подхода. *География и экология в школе XXI века*, (2), 39-42.
22. Акабоев, И. З., Хакимов, М. М., & Турдалиев, И. Э. (2023). ЗНАЧЕНИЕ ЭКОЛОГИЧЕСКИХ КАРТ В ОХРАНЕ ПРИРОДЫ И ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДЫ. *Экономика и социум*, (6-1 (109)), 593-598.